

התזוזה ימינה

מימצאים עיקריים של סקר דעת קהל בנושא ביטחון לאומי*

אשר אריאן

בתחילת 2002, ככל שהסלימו הפלסטינים את מתקפת הטרור שלהם, חלה תזוזה ימינה בדעותיו של הציבור הישראלי, שהלך ואיבד את תקוותו להגיע לשלום עם הפלסטינים והפך מדוכדך מתמיד בכל הנוגע למצב הביטחון הלאומי.

בעוד שבאופן כללי הביעו הישראלים תמיכה בהפרדה חד-צדדית מהפלסטינים, הרי שזו הצטמצמה והלכה באופן משמעותי כאשר הובררה תלותה בעומק הנסיגה הנדרש מצה"ל ובהיקף פינוי ההתנחלויות היהודיות מיהודה, משומרון ומחבל עזה.

האיום על המדינה ואזרחיה, כפי שנתפש על ידי הציבור הישראלי, היה גם סיבת הדיון המתחדש – ובקרב חלקים מסוימים בציבור הישראלי גם התמיכה הגוברת – ב"טרנספר" של פלסטינים תושבי השטחים ואף של ערבים ישראלים, המתגוררים בתחומי "הקו הירוק".

אלה ממצאיו העיקריים של "סקר 2002" ב"פרויקט לביטחון לאומי ולדעת קהל", שנערך בחסותו של "מרכז יפה למחקרים אסטרטגיים" באוניברסיטת תל-אביב.

* הסקר בוצע על ידי "מכון אלמידן/משוב למחקר" מ-29 בינואר 2002 ועד 27 בפברואר 2002. המדגם ייצג אוכלוסייה יהודית בוגרת ($N = 1,264$) ומרווח הטעות של התוצאות היה 3.1%.

באפריל 2002, החודש ה-19 של "ההתקוממות השנייה" של הפלסטינים נגד ישראל (אינתיפאדת אל-אקצה), הפכו פעולות הטרור נגד ישראל לדבר שבשגרה. למעשה, לגבי שני הצדדים היה פברואר 2002 אחד החודשים העקובים ביותר מדם במהלך העימות ארוך השנים.

האינתיפאדה הראשונה החלה בדצמבר 1987 והסתיימה בספטמבר 1993, לאחר שישראל ומנהיגי הפלסטינים חתמו על הסכמי אוסלו, שהובילו לכינונה של הרשות הפלסטינית. הסכמים אלה היו מבוססים על הכרה הדדית בין ישראל לבין הארגון לשחרור פלסטין.

הפלסטינים ניהלו את האינתיפאדה הראשונה באמצעים מועטים, ככל שהדברים אמורים בנשק ובציוד. כדי להתעמת עם צה"ל, היושב בעריהם ובכפריהם, השתמשו הפלסטינים בעיקר באבנים ואמצעים אחרים. לעומת זאת, אינתיפאדת אל-אקצה נשאה אופי נרחב יותר וכללה התקפות טרור שהיו מכוונות לא רק נגד כוחות צה"ל בשטחים הפלסטינים, אלא גם נגד יהודים תושבי השטחים ונגד אזרחי ישראל. אפיון נוסף: עם מבצעי פעולות הטרור באינתיפאדת אל-אקצה נמנים אנשים ממגננוני הביטחון והמשטרה של הרשות הפלסטינית.

הבדל משמעותי נוסף – בעוד שבאינתיפאדה הראשונה נטלו חלק אזרחים מהשורה, הרי שאינתיפאדת אל-אקצה מאופיינת בפעולות טרור המבוצעות על ידי לוחמים ומתאבדים, המתפוצצים על מטענם.

הטרור הגובר וההרג חסר ההבחנה הם שעומדים, כך נראה, מאחורי התגברות הדאגה של הישראלים לביטחונם האישי ולביטחונה של המדינה. 92% מהמשיבים לסקר הביעו דאגה מכך שהם או קרוב משפחה שלהם ייפגע בהתקפת טרור, וזאת בהשוואה ל-85% ב-2001, ל-79% ב-2000 ול-68% ב-1999.

כ-78% מהמשיבים סבורים, כי אזרחי ישראל פגיעים יותר להתקפה מאז תחילת תהליך השלום, בהשוואה ל-66% מהמשיבים שחשבו כך בשנת 2000. לעומת זאת, 53% בלבד השיבו, שהביטחון האישי של האזרחים הישראלים נחלש מאז תחילת כהונתו של אריאל שרון כראש

הממשלה, במאוס 2001. הפער בנתונים מוסבר בכך, שמשיבים רבים נטו לתמוך בשרון גם כאשר יותר ויותר אזרחים וחיילים נהרגו בפעולות טרור ובמהלך הלחימה. שרון הרכיב ממשלת אחדות לאומית שזכתה לתמיכה של יותר מ-60% מהכנסת. הצטרפו אליה המפלגות הגדולות כשהן מותירות את המפלגות הקטנות באופוזיציה. ככל שגברו הטרור והאלימות, כך גברה התמיכה הציבורית במהלכים המדיניים של ממשלת האחדות ובחיפושיה אחר שלום וביטחון.

1. ציפיות ושאיפות

הציפיות שהשתנו מסבירות את התזוזה ימינה. אחוז הישראליים החושב, שניתן להגיע לפתרון הסכסוך הישראלי-ערבי באמצעות הסכמי שלום עם הפלסטינים ועם ארצות ערב ירד ב-2002 באופן חד ל-26%, (30% ב-2001 ו-67% ב-1999).

הירידה הגדולה בציפיות מראה עד כמה עמוקה אכזבתם של הישראליים מתהליך השלום. התמיכה בתהליך אוסלו ירדה ב-2002 ל-35% וזאת מ-58% שנה קודם לכן. רק 37% סברו בתקופה הנסקרת, כי רוב הפלסטינים רוצים שלום – לעומת 46% ב-2001, 52% ב-2000, ו-64% ב-1999. על פי הסקר, 68% מהישראליים סבורים היום שאי-אפשר להגיע להסכם שלום עם הפלסטינים, בהשוואה ל-56% ב-2001.

ב-2002 הביעו רק 49% מהישראליים נכונות להקמת מדינה פלסטינית בגדה המערבית וברצועת עזה במסגרת הסכם שלום, בהשוואה ל-57% ב-2001. ראוי לציין, כי זהו עדיין אחוז גבוה מהנתון המקביל שנסקר במהלך האינתיפאדה הראשונה. ב-1987 הביעו נכונות כזו 21% מהישראליים וב-1993 הגיעה הנכונות ל-35%.

עמדת הציבור הישראלי היהודי בתקופה הנסקרת היא, שהפלסטינים אחראים לסכסוך המתמשך בין הצדדים. 49% מהישראליים מצביעים על הפלסטינים כעל "האחראים הבלעדיים" (14%) ו-"אחראים העיקריים" (35%) להימשכות הסכסוך. 5% סבורים שישראל היא "האחראית הבלעדית" או "העיקרית" להימשכות הסכסוך, ו-43% מהנשאלים סבורים שהאחריות למצב מתחלקת "שווה בשווה" בין הצדדים.

הנתון האחרון כולל כנראה את רוב היהודים הישראליים שהיו בעד נסיגה חד-צדדית מהשטחים ומההתנחלויות, ואת המצדדים בטיעונים המדיניים של הפלסטינים. קבוצה זו עשויה להוות גרעין תמיכה במהלכים עתידיים לקראת שלום ופיוס, אך לדעת רוב הישראליים בתקופה הנסקרת, רוב האחריות להמשך הסכסוך מוטלת על הפלסטינים.

מילים ומושגים כמו התמתנות ופיוס בין העמים, ששלטו בשיח הציבורי בשנים הקודמות, הוחלפו ב-2002 בהתבטאויות אלימות של ערב מלחמה. בהערכות הציבור מעולם לא היה הפער גדול כל כך בין החוששים ממלחמה לבין המאמינים בהתקדמות בתהליכי השלום עם הפלסטינים ועם העולם הערבי.

78% מהמשיבים העריכו, כי הסיכוי למלחמה בין ישראל לבין מדינה ערבית בשלוש השנים הבאות "בינוני" או "גבוה", וזאת בהשוואה ל-70% ב-2001, ו-39% ב-2000. רק 21% סבורים שהסיכוי לשלום בין ישראל לבין ארצות ערב יתחזק באותה תקופה.

האמון והאופטימיות צנחו אף הם בתקופה הנסקרת. 32% מהישראליים סבורים כעת שהסכם שלום עם הפלסטינים "אפשרי", בהשוואה ל-44% ב-2001. רק כ-37% מהמשיבים סבורים, שרוב בקרב הפלסטינים

רוצה שלום, ירידה מ-46% ב-2001, מ-52% ב-2000 ומ-64% ב-1999.

גם הערכת מצבה של ישראל בקרב אזרחיה מעולם לא היתה כה עגומה. 4% בלבד השיבו שהמדינה במצב "טוב" או "טוב מאוד"; 16% אמרו שהמצב "ככה-ככה"; 34% דיווחו שהמצב "לא כל כך טוב" ו-46% אמרו שהוא פשוט "רע".

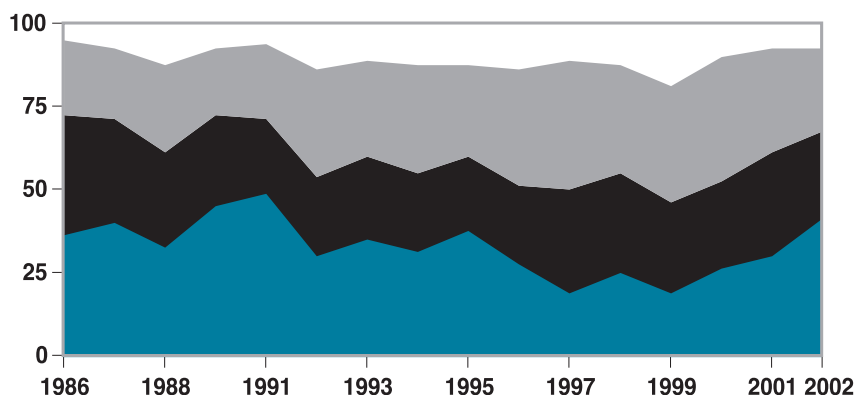
רוב של 51% חושב שהציבור הישראלי אינו מוכן להקרבה הדרושה להבטחת ביטחון המדינה. הקרבה זו הוגדרה בסקר כהטלת מיסים נוספים והארכת השירות הצבאי ושירות המילואים. (לעומת 64% שסברו כך ב-2001). 21% השיבו שהאוכלוסיה מוכנה לכך (14% ב-2001) ו-29% לא חשו בשינוי כלשהו בנכונותו של הציבור בנושא זה (22% ב-2001). התזוזה לעבר עמדות פחות-פייסניות ניכרת כמעט בכל תשובה. לדוגמה, ב-1997 תמכו 53% מהמשיבים בעקרון של "שטחים תמורת שלום"; ב-1999 תמכו בו 74%. בסקר 2002 ירד אותו נתון ל-37%, כאשר מחצית מהמשיבים מתנגדים לעסקה כזו ו-13% נוקטים עמדת ביניים.

45% השיבו בחיוב לשאלה "האם ניתן לפתור את הסכסוך הערבי-ישראלי באמצעים צבאיים". 36% השיבו לשאלה זו בשלילה ו-19% נקטו עמדת ביניים. 54% תומכים בפעולה צבאית מסיבית, 29% מתנגדים למהלך כזה ו-17% נוקטים עמדת ביניים.

בדעת הקהל הישראלית הציטירו השאיפות המדיניות של הפלסטינים בתקופה הנסקרת ב-2002 באורח שלילי מאוד, למרות הצהרותיהם של המנהיגים הפלסטינים, שמטרותיהם המדיניות מוגבלות. התשובות שהתקבלו דומות לאלה שהתקבלו כאשר עלתה השאלה בראשונה, בשלהי שנות השמונים (אזור 1).

באשר למטרותיהם של שני המנהיגים, יו"ר הרשות הפלסטינית יאסר ערפאת וראש ממשלת ישראל, אריאל שרון, השיבו מחצית הנסקרים, כי ערפאת נחוש בדעתו להרוס את ישראל. רבע מן הנשאלים סבור, כי מטרתו לאלץ את ישראל לנטוש את ההתנחלויות. הרבה פחות הסכמה היתה בנוגע לשאיפותיו של שרון. כרבע מהנשאלים סובר שהוא רוצה להגיע להסכם שלום עם הפלסטינים, רבע נוסף ענה ששרון רוצה להגיע להסכם ביניים, אך לא למדינה פלסטינית. רבע נוסף השיב ששרון מוכן להסכים למדינה פלסטינית מוגבלת.

קרוב לשני-שלישים מהמשיבים (66%) אומרים שדעתם על ערפאת הפכה שלילית יותר בעקבות אינתיפאדת אל-אקצה. 1% בלבד דיווח שהמצב שינה את עמדתו על ערפאת לטובה. 33% דיווחו על חוסר שינוי בעמדותיהם כלפי המנהיג הפלסטיני. 20% מהנשאלים ענו שדעתם על שרון הפכה שלילית יותר בעקבות האירועים. 10% גיבשו על שרון דעה טובה יותר בעקבות

איור 1. שאיפות הערבים כלפי ישראל, 1986-2002

□ להחזיר לעצמם חלק מהשטחים שאבדו להם ב-1967
 □ להחזיר לעצמם את כל השטחים שאבדו ב-1967
 ■ לכבוש את ישראל
 ■ לכבוש את ישראל ולהרוג את רוב היהודים בה

ישראל; בסך הכל: 68% (ב-1999 היה צירוף המשיבים לשתי השאלות האלה באופן הזה — 47%). 25% השיבו שמטרת הערבים להחזיר לעצמם את כל השטחים שאבדו להם ב-1967, ו-7% חושבים שמטרת הערבים להחזיר לעצמם חלק משטחים אלה.

הרצועה התחתונה נראית הפכפכה ביותר: היא מציינת את אחוז המשיבים בכל שנה, שחשב, שהערבים שואפים לכבוש את ישראל ולהרוג חלק גדול מהיהודים בה. ב-2002 סבורים 42% מהישראלים שמטרת הערבים להרוג את רוב היהודים בישראל. 26% נוספים סבורים שמטרת הערבים לכבוש את

טבלה 1: כיצד על ישראל לנהוג עד לחידוש השיחות, 2001 ו-2002

תמיכה 2001	תמיכה 2002	עד לחידוש השיחות עם הפלסטינים על הסדר סופי של הסכסוך, על ישראל:
89%	90%	לחסל (לרצוח) את פעילי הטרור
71%	80%	להשתמש בטנקים ובמטוסי קרב נגד הפלסטינים
68%	73%	להשתמש בסגרים ובסנקציות כלכליות
57%	72%	כניסה לשטחי "אי".
50%	48%	לחתום על הסכם ביניים לשנים הבאות
לא נשאל	47%	לסגת באורח חד-צדדי מהשטחים בעזה כדי להקל על הגנת הגבול
48%	46%	להסכים להצבת כוח בינלאומי בין ישראל לפלסטינים
33%	38%	לסגת מההתנחלויות באורח חד-צדדי כדי להקל על הגנת הגבול
33%	25%	לוותר על שטחים כחלק מן הנסיגה השלישית

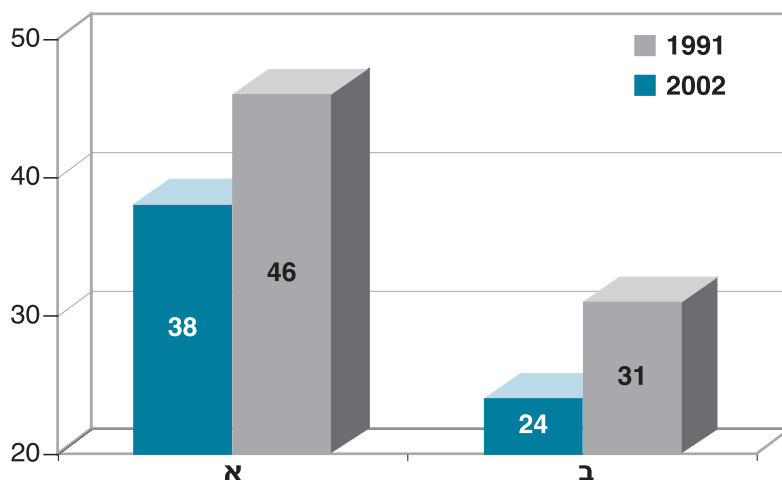
משמעותי ככל שהנסיגה המוצעת גדולה יותר. כך זכתה ההקמה החד-צדדית של אזורי הפרדה, שלא יצריכו נסיגה של צה"ל ו/או הורדת התנחלויות, לתמיכה של 81% מהמשיבים ב-2002. פחות ממחצית הנשאלים (48%) תומכים בתוכנית הפרדה המצריכה הורדת התנחלויות. 38% בלבד מסכימים לתוכנית של ראש הממשלה לשעבר, אהוד ברק, הקוראת לישראל לסגת מ-80% משטחי הגדה המערבית ולהחזיק ב-20% מהשטחים לצורך משא-ומתן על הסדר קבע בעתיד.

השאלות נוסחו באורח שונה במקצת בסקר 2001. אז תמכו 74% בהפרדה בין ישראלים לבין הפלסטינים. גם ב-2001 וגם ב-2002 סברו 62% מהמשיבים שהפרדה כזאת אפשרית.

התיישבות יהודית בשטחי יהודה שומרון וחבל עזה מהווה מרכיב מרכזי בדילמה הביטחונית: בעוד המתיישבים רואים בה חלק מ"החזרה למולדת", הפלסטינים רואים בה ביטוי לכיבוש. דעת הקהל היהודית בנוגע להתנחלויות חלוקה.

ב-2002 הסכימו 50% מהמשיבים, כי יש לצאת מכל השטחים פרט לגושי ההתנחלות הגדולים, כחלק מהסכם קבע. זאת בהשוואה ל-55% ב-2001. שליש מהמשיבים שולל פירוק התנחלויות כלשהן. 57% השיבו בשלילה לשאלה "האם ההתנחלויות מהוות מכשול לשלום".

באשר לפתרונות אפשריים, חלק מהיהודים

איור 2. תמיכה בטרנספר, 1991 ו-2002

מפתח: א: טרנספר של פלסטינים תושבי השטחים; ב: טרנספר של ערביי ישראל

התמיכה בכניסה לשטחי "אי", השטחים המצויים תחת שליטה ביטחונית ומינהלית פלסטינית מלאה, עלתה בסקר 2002 ב-15% אחוזים. בו-זמנית, קפצה ב-5% התמיכה בנסיגה חד-צדדית כדי להקל על הגנת הגבול. העלייה בתמיכה בנסיגה חד-צדדית היתה מבוססת, ככל הנראה, על שיקולים טקטיים, שנועדו להגן על חיי יהודים ולא על הלהיטות להקמת מדינה פלסטינית. התמיכה בהצעה לוותר על שטחים כחלק מהנסיגה השלישית ירדה ב-8%.

התמיכה בהפרדה מן הפלסטינים גדולה בדרך כלל בקרב הישראלים, אך התשובות לסקר מעלות, שתמיכה זו מצטמצמת באופן

המתרחש. 62% ענו, כי עמדתם כלפי ראש הממשלה לא השתנתה.

2. אנשים ושטחים: טרנספר, הפרדה, התנחלויות

העובדות הדמוגרפיות שעומדות ברקע האינתיפאדה הן, ששלושה מיליון ערבים חיים בשטחי יהודה, שומרון ועזה, ערבים מהווים כ-20% מאזרחיה של מדינת ישראל ורבע מיליון יהודים חיים בשטחים.

שני הצדדים הבינו את חשיבות ההתנחלות כגורם שיקבע את הגבולות העתידיים. זאת הסיבה לכך שקבוצות יהודיות מהימין ייחסו חשיבות כה רבה ליישוב השטחים, שקבוצות יהודיות מהשמאל התנגדו להתנחלויות, ושרוב הפלסטינים ראה בהתנחלויות צורה של כיבוש ושל קולוניאליזם.

העמדות שמביע הציבור הישראלי בסקר 2002 לוחמניות יותר מהעמדות בסקר 2001 בכל הנוגע למהלכים המדיניים שעל ישראל לנקוט עד לחידוש השיחות עם הפלסטינים על הסדר סופי של הסכסוך (ראו טבלה 1).

טבלה 2. אחוז התומכים בהשבת שטחים לפלסטינים – 1994–2002

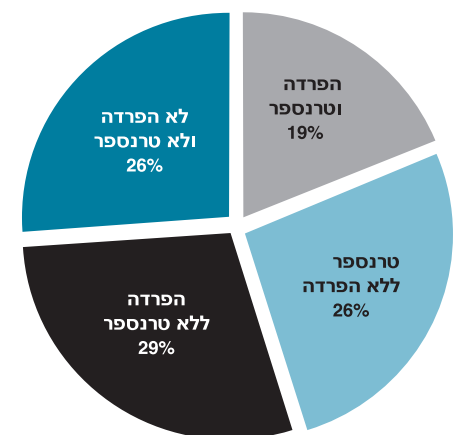
2002	2001	2000	1999	1998	1997	1996	1995	1994	
31%	39%	51%	41%	39%	44%	38%	30%	30%	מערב השומרון
29%	31%	33%	32%	26%	26%	20%	18%	14%	גוש-עציון
19%	18%	32%	23%	23%	20%	20%	19%	18%	בקעת-הירדן
40%	51%	24%	21%	17%	20%	12%	9%	10%	מזרח ירושלים*

* שכונות ערביות בירושלים ב-2001 וב-2002

מבקש ליצור חיץ בינו לבין הפלסטינים על ידי הפרדת שני העמים. אחרים מבקשים להגיע לאותה תוצאה על ידי העברה ("טרנספר") של ערבים מן השטחים ואף מתוך "הקו הירוק". סוגיית הטרנספר של ערבים דישדשה בשולי השיח הציבורי הלגיטימי בשנות השמונים (בתקופת פרה-אוסלו), אך צפה ועלתה ביתר שאת מאז פרצה אינתיפאדת אל-אקצה. בסקר 2002 תומכים 46% בטרנספר של פלסטינים המתגוררים בשטחים ו-31% מסכימים לטרנספר של ערבים ישראלים. הנתונים האלה מדהימים, אך דפוס התייחסות זה אינו חדש. בסקר 1991, היו הנתונים המקבילים 38% ו-24% (איור 2).

שניים מתוך כל חמישה משיבים התומכים בהפרדה תומכים גם בטרנספר. למעשה, יצר שילובם של שני הגורמים האלה ארבע קבוצות מוצקות (איור 3).

אין ספק שדעת הקהל הישראלית מקוטבת. סביר להניח שקבוצת ה"כן להפרדה ולא לטרנספר" כוללת רבים שהיו תומכים בחזרה לגבולות הארבעה ביוני 1967. כך גם נראה, שקבוצת ה"כן לטרנספר ולא להפרדה"

איור 3. הפרדה וטרנספר 2002

מכילה רבים החושבים במונחים של שמירה על ריבונות ישראלית בשטחי "ארץ ישראל השלמה".

אף אחת מן הקבוצות הללו אינה מחזיקה ברוב לחזונה המדיני, עובדה ההופכת את הקבוצות שבמרכז ללשון המאזניים. לפחות שתי מערכות של ערכים מנוגדים מעורבות כאן: מצד אחד ניצבת מדינת ישראל ותושביה היהודים, על כל המשמעויות האסטרטגיות, ההיסטוריות, הדתיות והרגשיות הכרוכות בכך, ומהצד האחר – הדאגה לזכויות הקולקטיביות והאינדיבידואליות של הפלסטינים (הן בישראל והן ביהודה, בשומרון ובחבל עזה), החיים על אדמתם.

שיעור הישראלים המצדדים בהחזרת השטחים לפלסטינים נמוך ב-2002 מכפי שהיה ב-2001, אך לא נמוך בהרבה מזה שנצפה בסקרים של שנים קודמות. (טבלה 2).

מספר המסכימים להחזיר את מערב השומרון (31%) נמוך ב-2002 מזה של המסכימים ב-2001, והאחוז של הנשאלים המוכנים לוותר על בקעת הירדן (19%) דומה לשיעורים שנסקרו באמצע שנות התשעים. התמיכה בויתור על השכונות הערביות בירושלים במסגרת הסכם שלום מגיעה ב-2002 ל-40%. התמיכה ב-2001 היתה 51% (לאחר כשלון יוזמת קלינטון-ברק והשיחות בקמפ דייוויד).

סוגיית ירושלים הועלתה גם בהקשר אחר. כמו ב-2001, סקר 2002 כלל סדרת שאלות הנוגעות להצעות הגישור שהוצגו, כנראה, על ידי מימשל נשיא ארצות-הברית לשעבר, ביל קלינטון, לפני שגם הנשיא וגם ראש הממשלה לשעבר, אהוד ברק, סיימו את תפקידם בתחילת 2001.

הצעות קלינטון-ברק להסכם שלום עם הפלסטינים הצריכו ויתורים מרחיקי לכת מצד

הישראלים. ב-2002 דוחים 68% מהמשיבים את ההצעה בכללותה, בהשוואה ל-60% בסקר 2001. כאשר הוצגו הפרטים, התברר, כי חלק קטן יותר תומך בהצעות אלה ב-2002, מאשר ב-2001 (ראו טבלה 3).

דעת הקהל נעשתה פחות פייסנית בתחילת 2001, לאחר שהפלסטינים דחו את ניסיונות ההידברות שיזמו קלינטון וברק. ממשלת האחדות הלאומית של שרון היתה מבוססת על שני רגשות שונים מאוד: הקלה בימין מכך שההצעה נדחתה וההתפכחות מאשליות בשמאל.

3. משמעויות

בהתאם לעדותם הם, הישראלים הפכו הרבה יותר לוחמניים מאז פרצה אינתיפאדת אל-אקצה. 41% מוכנים היום לפחות ויתורים לפלסטינים מאשר לפני תחילת האינתיפאדה, וזאת בהשוואה ל-10% שהשיבו, כי בעקבות המאורעות נעשו דווקא יותר פייסנים.

במהלך האינתיפאדה הראשונה, מ-1987 עד 1993, השיבו 20% מהישראלים שנסקרו, כי הפכו לוחמניים יותר. 20% השיבו באותה תקופה כי נעשו פייסניים יותר. היתר העידו, כי אין שינוי בעמדתם.

באשר לאינתיפאדת אל-אקצה, 75% מהישראלים מאמינים, כי אפשר למגר אותה בפעולה צבאית; 23% סבורים שניתן לעצור אותה לגמרי; ו-25% מחזיקים בדעה שגם אם אין בכוחה של פעולה צבאית לעצור את האינתיפאדה, היא יכולה להפחית את עוצמתה.

כ-14% סבורים שפעולה צבאית תעצים את ההתקוממות ו-10% חושבים שפעולה צבאית לא תשנה דבר. המספרים האלה בנוגע לדעת הקהל דומים לאלה שנסקרו באינתיפאדה הראשונה.

טבלה 3. תמיכה בתוכנית קלינטון, 2002-2001

תמיכה 2001	תמיכה 2002	האם אתה תומך או מתנגד לכל אחד מהוויתורים הבאים לפלסטינים כחלק מהסכם שלום
40%	43%	הקמת מדינה פלסטינית על 95% משטח הגדה המערבית ועזה, כאשר ישראל מחזיקה בגושי התנחלויות
39%	41%	העברת שכונות ערביות-פלסטיניות בירושלים לשליטה פלסטינית
38%	44%	החלפת שטחים
31%	33%	הר הבית יוחזק על-ידי הפלסטינים; הכותל המערבי יישאר בידי ישראל
16%	18%	ישראל תוותר על שליטה בבקעת הירדן בתוך מספר שנים
14%	22%	מספר מוגבל של פליטים פלסטינים יורשה לחזור לישראל

להשתתף בהחלטות בנושאים חיוניים, הנוגעים לקביעת גבולות המדינה, וזאת בהשוואה ל-75% ב-2001 ול-64% ב-2000.

כאשר נשאלו אם ישראל צריכה לאכוף בקפידה חוקים הנוגעים לערביי ישראל, או לעזור להם להשיג שוויון אזרחי מלא, בחרו 58% מהעונים באפשרות הראשונה.

10% בלבד סבורים שישראל היא האחראית הבלעדית (2%) או חלקית (8%) למצבם של ערביי ישראל. 43% סבורים שהערבים הם האחראים היחידים (10%) או אחראים במידה מרובה (33%) למצבם. 47% סבורים שהאחריות מתחלקת בין הצדדים.

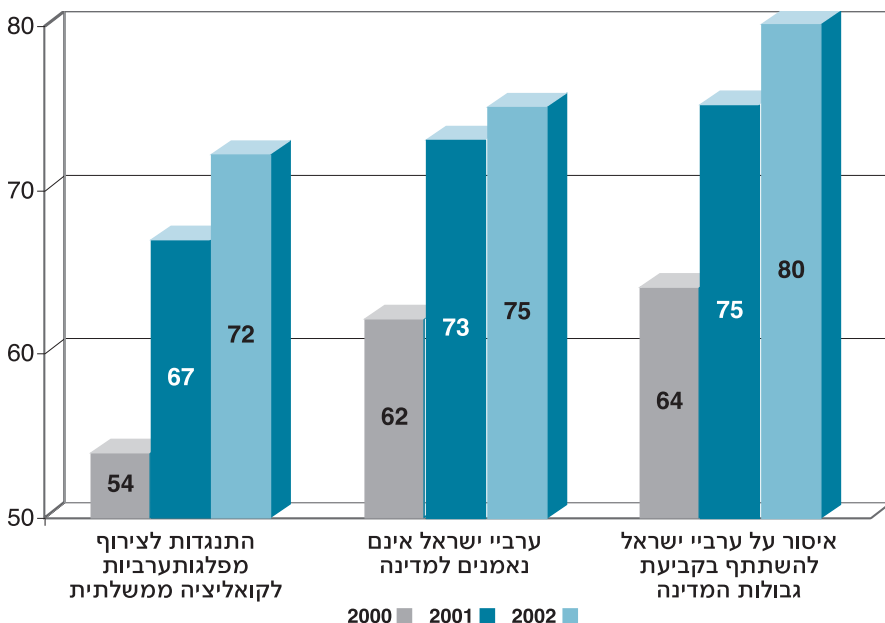
מול האלימות והטרור, תומכים הישראלים בעמדות ימניות יותר מאלה שנקטו בעבר. עמדות לא-פייסניות התפשטו גם בקרב ערביי ישראל. התזוזה ימינה מדגישה כי זוהי עת מאבק לא עת משא-ומתן ודיבורים.

הערביות בקואליציה הממשלתית, וזאת בהשוואה ל-67% ב-2001 ול-54% ב-2000 (ראו איור 4).

משיבים רבים יותר מכפי שנצפה בעבר אומרים, שערביי ישראל אינם נאמנים למדינה. 80% מתנגדים להרשות לערביי ישראל

רוב הישראלים מתנגד להכיר במדינה פלסטינית במקרה של הצהרת עצמאות חד-צדדית. התשובות באשר לתגובה הישראלית ההולמת במקרה של הכרזה כזו, הן אלה:

23%	הכרה ומשא-ומתן
16%	הכרה בהכרזה וסיפוח שטחי "בי" ו"סי" 16%
39%	לא הכרה ולא משא ומתן
22%	אי-הכרה ופלישה למדינה שהוכרזה

איור 4. ערביי ישראל, 2000-2002

כ-65% מהישראלים מעדיפים לדחות את השיחות עד שערפאת לא יימצא עוד בשלטון. 75% מצדדים ברעיון לגרש את ערפאת מהשטחים ולאסור עליו לחזור אליהם. למצב הרוח הקשה בקרב הישראלים גם משמעויות פנימיות, במיוחד בנוגע לעמדות המובעות כלפי הערבים הישראלים. 72% מהישראלים מתנגדים היום להכללת המפלגות